

Статті

Степан ВОВКАНИЧ

ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР В ІНТЕГРАЦІЙНІЙ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Stepan VOVKANYCH. Economic Space in Integration Strategy of Ukraine Development: Theoretical-Methodological Aspect.

Вперше розглядається економічний простір як єдиний національний в інтеграційній стратегії розвитку України. З метою комплексного його вивчення зроблена спроба структуризації різновидів векторів в широкому контексті, по-перше, міждисциплінарних досліджень; по-друге, в системі загальнонаціональних пріоритетів, ідей та консолідації країни задля збереження тотожності титульного народу.

В умовах сучасних фінансових, економічних криз не випадково поняття стратегії розвитку країни дедалі частіше аналізується у площині військових термінів, а саме – як мистецтво генерала”, що, власне, первісно і означало слово “стратегія”¹.

Таке розуміння стратегії одразу і категорично виводить на передній план професійність “генерала”, тобто адекватність національних еліт – передовсім економічної, фінансової, менеджерської, уряду України наявним викликам. Фокусує увагу на якість рішень щодо розподілу та ефективного залучення основних сил і ресурсів, формату преференцій стосовно головних завдань та належного застосування інструментарію (методів, ідеології, тактики) для їх досягнення. Своєю чергою, це диктує строгу персоніфікацію і жорстку відповідальність за кожний напрямок загального

¹Мізіук Б.М. Основи стратегічного управління.– Львів: Магнолія-2006.– 2009.– 544 с.

процесу подолання кризи, що охопила суспільство та поширилася на національний, насамперед економічний простір країни.

У національному вимірі економічний простір – це не просто територія країни, а сила певного просторового (векторного) впливу народу як джерела ресурсів і продуктивних сил – трудових, інтелектуальних, знанневих тощо і як середовища (етнокультурного, інформаційного, ментального, релігійного та ін.), у межах яких відбувається міжсуб’єктна, міжрегіональна і загальнонаціональна взаємодія, а відтак – міжнаціональна інтеграція в сфері господарської діяльності, колективної безпеки, міжнародного права і т. ін. При цьому дефініція економічного простору використовується “для аналізу і оцінки важливіших характеристик состояния і розвитку как страны, так и отдельной территории. В этом же ряду находится и “региональное экономическое пространство”, которое имеет свою особую структуру”, тобто архітектуру².

Водночас, на наш погляд, простір – це не постійна огорожа навіть з відповідною архітектурою, а вектор, дороговказ напрямків взаємодій, для яких наявним є середовище з розвиненими елементами духовних, матеріальних продуктивних сил та ресурсів, що формують складну систему просторів як у регіональному, національному, так і в світовому, глобальному і транснаціональному вимірах. І від того, наскільки дієвими, міцними і захищеними будуть зв’язки між елементами (факторами) продуктивних сил, настільки буде забезпечена рухома (векторна) рівновага в зазначених розмаїтих (хоча далеко не повних) системах просторів.

Як ресурси, так і середовище можна представити на макро- і мікроекономічному рівнях множиною чинників і відобразити відповідними векторами: вектор наявних грошових ресурсів за сегментами ринку; пропозицією – вектором платоспроможності (або індексами наявності грошей у відповідних споживачів)³. Отже, економічний чи

²Власенко В.Н. Что есть архитектура регионального экономического пространства // Экономика та право.– 2005.– № 3.– С. 5; <http://www.prawis.donbass.com>.

³Методи і моделі просторового розвитку територіально-виробничих систем.– Львів: ІРД НАН України, 2007.–

будь-який інший простір – інформаційний, інтелектуальний, освітній, звуковий тощо – можна (хоча стосовно останніх це буде зробити вкрай важко, а то і неможливо) описати певною множиною векторів на тому чи іншому рівні взаємодії, господарювання і спілкування. Проте надзвичайно важливу роль в концепції просторового розвитку відводиться нині визначенню місця та значення **національних** пріоритетів. Ідеї, на яких базується модель перспективного розвитку України як суверенної держави, тобто мобілізаційна інноваційна модель соціально-економічного зростання, повинна акумулювати національні пріоритети в усіх подальших концепціях розвитку її регіонів. Як слушно стверджують науковці, “такі ідеї, подані у формі стратегічних пріоритетів, закладені у стратегії економічного і соціального розвитку України “Шляхом Європейської інтеграції” на 2004-15 рр., в якій зазначається, що термін реалізації стратегії має стати періодом глибоких якісних перетворень в усіх сферах суспільного життя – економічній, соціальній, політичній та фаховій”⁴.

У плані інтегральної сутності економічного простору України будь-який його регіональний сегмент обов’язково також “розглядати як складову частину цілісного національного простору, в якому функціонує система реально існуючих економічних зв’язків, що постійно розвиваються і поглиблюються в процесі взаємного переплетення, взаємного доповнення і забезпечення економічної доцільності взаємодії економічних суб’єктів”⁵. Не можна не погодитися з думкою, що саме “це визначення відображає концептуальну інтеграційну сутність економічного простору”, а його межі детермінуються межами економічних взаємодій, ефектами просторової віддаленості, функціями⁶. Враховуючи інтегративність ринку, можна фомувати ознаки і принципи створення економічного простору. До ознак зазвичай від-

носять спільне законодавство, єдність грошово-фінансових систем, митної території, функціонування спільних інформаційних мереж⁷.

Щодо принципів, то з-поміж головних називаються такі: вільне просування товарів, капіталів та робочих кадрів між регіонами чи окремими країнами; вільне формування різних видів відносин між суб’єктами економічної діяльності; усунення монополізації та чесна конкуренція; забезпечення транзитних перевезень по всій території країни; встановлення єдиних правил і норм оподаткування⁸. Окрім цього, наприклад, економічний простір ЄС, що є найбільшим світовим суб’єктом торгівлі, передбачає узгодження економічної політики, свободу руху знань, інформації, надання гуманітарної допомоги тощо.

Виклики глобалізації, знаннєвої економіки ставлять перед Україною нові національні пріоритети у широкій сфері гуманітарного та інтелектуального просторів як засобів збереження національної ідентичності під час інтеграційних процесів. Саме держава є гарантом як єдності економічного простору України, так і врахування всіх його складових – інтелектуальної, соціокультурної, гуманітарної, духовної, екологічної⁹. Як слушно стверджується, “просторова організація охоплює всю множину взаємодії, взаємозалежностей, взаємин впливу – всіх без будь-якого винятку компонентів природи і суспільства”¹⁰.

На етапі реалізації інноваційної моделі розвитку України, вимог побудувати інформаційне суспільство, створити знаннєвомістку економіку зростає динаміка значень людського капіталу,

⁷Там само.– С. 78.

⁸Российское экономическое пространство: вопросы единства в условиях глобализации // Науч. доклад.– Москва: Ин-т экономики РАН Центр стран СНГ и Балтии.– 2004.– 27 с.

⁹Валевський О.Л. Вхідження України в європейський інтелектуальний простір через призму реформування механізму творення державної політики; Омельчук В.В. Експертно-аналітичний супровід державної політики щодо формування єдиного гуманітарного простору України // Проблеми та перспективи входження України в Європейський інтелектуальний простір.– К.: Нац. інститут стратегічних досліджень НАН України.– 2008.– 104 с.

¹⁰Региональное развитие: опыт России и Европейского Союза / Отв. ред. А.Г.Гринберг.– Москва: ЗАО “Экономика”, 2000.– 435 с.

212 с.

⁴Там само.

⁵Быстряков И.Г. Экономическое пространство региона: новая исследовательская парадигма // Продуктивные силы Украины, 2006.– № 1.– С. 36.

⁶Сторонянська І., Шульц С. Міжрегіональна інтеграція в Україні.– Львів: Арал, 2007.– С. 74.

чинника свободи руху знань та інформації, яка, своєю чергою, дедалі більше розмиває територіальні межі регіонів. “Региональная структура становится более подвижной, зависящей не столько от “складок” инертной территории, сколько от их восприятия и использования людьми”¹¹.

Саме увага до динаміки людського фактора у формуванні постіндустріального способу господарювання, до якості інтелектуального капіталу, освіти, науки, культури та інших духовних складових тотожності нації диктує об'єктивну необхідність у розробці нових пріоритетів, які б враховували формування як економічного простору, так і соціально-економічного, культурного розвитку України взагалі. Йдеться про пріоритети, принципи і фактори розміщення продуктивних сил таким чином, щоб вони не втратили своїх регіональних переваг, з одного боку. З другого, – щоб управління регіонами сприяло консолідації нації, необхідності збереження її тотожності та підвищенню конкурентоспроможності як **цілісного** суб'єкта інтеграційних процесів – внутрішніх і зовнішніх.

З огляду на це пошук науково-методологічних засад районування економічного простору доцільно, на наш погляд, вести комплексно й в напрямках, які виокремлювали б спільні фактори та принципи для якнайшвидшого вирішення таких завдань: а) втілення інноваційної моделі розвитку України в умовах ринковоглобалізаційного національного і транснаціонального простору; б) позитивного зрушення в інтелектуальній місткості економіки, зокрема розвиток науки, освіти, впровадження нових енергозберігаючих технологій і нанотехнологій як бази творення нової економіки – економіки знань; в) зміцнення єдності нації як цілісного етнокультурного, етнополітичного, етнопсихологічного утворення на засадах духовно-інтелектуального супроводу сучасних складових української національної ідеї – великої і малої, стратегічної і тактичної; г) удосконаленню на цій основі адміністративно-територіальної системи управління Україною та підвищенню в ньому ролі низових громад, де районування будь-якого простору так гармонізувало б з соціально-

економічним, культурним розвитком України, як поєднуються на особистісному рівні відчуття великої і малої Батьківщини.

Такий підхід до дослідження чи то процесів глобалізації, чи то регіоналізації, зокрема районування економічного простору вивичує національно-інтелектуальний трикутник “освіта - наука - інновації” як домінуючий в забезпеченні належного матеріального і духовного рівня життя народу, а найголовніше – у виборі вектора інтеграційної політики України, розробки її стратегії розвитку в **соціогуманістичному** контексті, тобто забезпечення життєдіяльності української **і нації, і людини**. Проте, впродовж майже вісімнадцятирічного періоду Україна живе без прийнятої на державному рівні стратегії свого суспільного розвитку – економічного, соціального, екологічного, політичного, галузей гуманітарної сфери, у т. ч. системи ідеологічного, духовно-інтелектуального, науково-інформаційного забезпечення.

Якщо під такою **стратегією** традиційно розуміємо сукупність способів і методів управління суспільством для цілеспрямування його дій, вчинків у певному соціально-економічному, екологічному, політичному напрямках, то, окрім цього чи плюс до цього, її соціогуманістичну компоненту ми розглядаємо як **парадигмальну бінарність**, сутність якої, власне, полягає у паритетному підході до гармонізації поєднання прав та захисту і людини, і нації в якнайширшому інформаційно-мовному, світоглядному, національно-патріотичному, державотворчому, врешті геополітичному, геостратегічному контекстах, а також у плані якнайшвидшого надання цій соціогуманістичній бінарності статусу морально-правового імперативу **міжнародної** юрисдикції¹².

Таке глобальне трактування формату стратегії передбачає щонайменше системний розгляд як структури її складових, так і напрямків (векторів) функціонального їх наповнення та практичного втілення. Це, своєю чергою, означає, що належить визначати людино-націодержавоцентричність спільноти як у **внутрішньому** вимі-

¹¹Соловьева Т.В. Идеи экономического районирования в исторической перспективе. – Москва: Гуманитарные науки. Вып. 13. – 2007. – № 49. – С. 17.

¹²Вовканич С. Соціогуманістична парадигма: захист і людини, і нації. – К.: Світогляд, 2009. – № 1. – С. 14-23.

рі, переважно сфокусованому на інтеграції навколо реалізації української національної ідеї (УНІ), розв'язання соціально-економічних, національно-демократичних, адміністративно-територіальних та інших проблем країни, у т. ч. міжрегіональних, міжгалузевих, так і **зовнішньому** (міжнародному) – зосередженому на співпраці (чи на інших взаємовідносинах, у т. ч. безпекових системах захисту) української нації з світовим співтовариством, з країнами-сусідами, зокрема на їх ставленні до відновлення держави України, її духовного відродження та збереження тотожності титульного народу, вибору ним вектора і стратегічних партнерів на шляху до вершин світового цивілізаційного розвитку.

Комплексність запропонованого підходу до захисту української нації, її консолідації, вибору систем безпеки (економічної, енергетичної, інформаційної, військової тощо), визначення футурологічної ролі інтеграційної стратегії розвитку чимдалі **актуалізується**. Адже Україна стикається не лише з підтримкою своїх інтегральних євроатлантичних намірів, а й умисним гальмуванням, навіть, на жаль, відвертими погрозами. Тому стратегія розвитку має акумулювати вектори не лише дотримання чинних прав людини, а й комплексного розвитку титульної нації, захисту її соборності, збереження національної автентичності та активізації суб'єктності в процесах:

а) утвердження шляху свого державного усамостійнення та духовного відродження;

б) входження (інтеграції) до кола розвинених країн за умов, з одного боку, історично стисло-го постколоніального (посттоталітарного) часового проміжку, з іншого – невідворотності потужних глобалізаційних, почасти зодноріднюючих, почасти зловмисно ворожих, що гірше сусідських впливів і перешкод;

в) загострення небезпек подвійної глобалізації – залишково-регіональної (постколоніальної, українофобської) і загальноцивілізаційної (світової), які розмиватимуть національну ідентичність українців та перешкоджатимуть бути їм посередниками (медіаторами) між традиційними європейськими культурами, релігіями, новітніми інституціями та європейським інформаційним простором;

г) ліквідації часткового, подекуди й повного незнання самозадоволеними так званими старими країнами-членами ЄС (на жаль, навіть урядового невігластва) про українство як древній народ, що впродовж віків намагався звільнитися з-під гніту різних мілітарних імперій, які хотіли його децентралізувати, асимілювати, виморити штучним, спеціально організованим голодом. І нині, щоб викинути його на маргінес історії, застосовують у масмедійному просторі режим мовного апартеїду, нахабно заявляючи, що будімо виборена Україною державна Незалежність – тимчасова, а мирні та природні наміри самостійно розвиватися, відтак вільно долучитися до інтегральних духовно-інтелектуальних здобутків світового співтовариства, – є загрозою.

Отже, однозначно, що захист загальноукраїнських інтересів вимагає **паритетного** – соціогуманістичного підходу до розгляду прав і людини, і нації в системі державотворення та факторів його життєзабезпечення, розвитку, етногенезу, інтеграції, комунікації та ін., а не тільки районування економічного простору. За цих обставин, інтеграційну стратегію розвитку України та її регіонів, по-перше, не можна розглядати поза консолідуючими націю всеукраїнськими процесами, реалізацією глобальної державницької ідеології; поза захистом тотожності соціуму та відповідним націоцентризмом як важливим націо-державотворчим **проект**ом, де українськість та європейськість – органічні якісні складові, котрі віддавна притаманні територіальній цілісності інформаційного, ментального та інших просторів духовно єдиного народу, однак, також віддавна, на жаль, їм не дають стати чинними державними атрибутами.

По-друге, пріоритетами у формуванні такого проекту є не тільки ці природні й древні характеристики народу, але щоб їх і надалі підтверджувати (і не лише за критерієм територіальної належності), вони повинні перманентно підживлятися. Причому це треба робити, основуючись на таких вагомих факторах сьогодення: творення нових знань, інтелектуального продукту як інформаційного ресурсу для **випереджального** розвитку економіки України, підвищення її **конкурентності**; функціонування та захист національного інформаційного простору, насиченості його вітчизня-

ним творчим доробком, який підносив би духовність, патріотизм, професіоналізм, рівень ефективного використання людського капіталу, сприяв би синергії, державницькій **суб'єктивності** нації як стратегії розвитку її зусиль у напрямку досягнення європейських стандартів життя та утвердження себе самостійним творчим суб'єктом, активним гравцем міжнародної політики, а не об'єктом чужого впливу, що розмиває національну ідентичність українського соціуму. Шкода, однак охочих для здійснення розколу нації, розмиття її ідентичності, зловживаючи геополітичним (Європа-Євразія), економічно-безпековим (ЄС, НАТО-СНД), культурним (українська і російська мови, їх інформаційне чи дезінформаційне покриття територій і т. ін.), релігійним (церкви, підпорядковані Москві і Римові) та іншим простором, що і зараз зумовлює межовість України і транзитність українців – не менше, ніж в історичному минулому. Тут розглядаємо транзитність як характеристику не тільки і не стільки транспортно-просторову, скільки психічну, духовно-інтелектуальну, ментальну, точніше у контексті співвідношення, за В.Янівим, “між розумом, почуванням і волею”¹³.

Тому, по-третє, в інтеграційних проектах, окрім ключових категорій “українськість” і “європейськість”, “прикордонне, транснаціональне чи інше співробітництво”, маємо враховувати ще як чинники інформованості, елітаризації та межовості суспільства, набуття ознак відкритості, громадськості, толерантності, так і ризики, що загрожують єдності та національній ідентичності. Вибір Україною інноваційної моделі свого розвитку, наміри створити інформаційне суспільство, економіку знань, поширити загальнонаціональні мережі електронних бібліотек, доступність до Internet, прорватися крізь залишковий радянський інформаційний ізоляціонізм, спростувати імперське перекручування історії народу, а відтак його наміри інтегруватися у світове співтовариство, посісти там гідне місце серед розвинених держав і не бути сировинним додатком та постачальником дешевої робочої сили, приєднатися до колективної

системи європейського захисту – все це, як багато інших **проектів**, навколо яких можна було б об'єднати регіони і консолідувати націю, вимагають якісного інтелектуально-інформаційного забезпечення націо-державотворчих процесів, адекватного рівня свідомості (корінь - відомість - інформаційний) та використання факторів, що її формують; освіти, наукових інституцій, потужних продуцентів нових ідей, думок, знань, впровадження ефективних ноу-хау; врешті-решт, наявності відповідальних і креативних еліт як найактивніших генераторів нововведень, носіїв високого інтелекту, суб'єкту національних почувань, світоглядних позицій і відповідних вольових зусиль, незалежно від межовості регіону, їх осілості, етнічного походження, партійності, конфесійності й т. ін. Натомість спостерігаємо важкі потуги зовнішньої інтеграції за умов не завершення внутрішньої, де регіоналізація не завжди є консолідуючим чинником.

З огляду на це, нова філософія вибору вектора внутрішньої інтеграції України передусім має виходити не з псевдонаукових (часто суто партійних) спекуляцій навколо регіональних відмінностей, фетишизації “нової” науки регіоніки, прикордонних зв'язків та різних інтеграційних орієнтацій як джерел неминучих конфліктів, а інформаційної природи **єдності розмаїття**, вияву його **специфік** як стимуляторів творення нової інформації та знань, що активізують впровадження суспільних новацій – власних і запозичених; консолідації нації навколо моделі інтелектуально-інноваційного розвитку, використання людського капіталу, збереження питомої мови титульного народу, що дав назву державі, його культури, книгодрукування, відновлення національної пам'яті, правдивої історії, очищення замулених народних першоджерел за допомогою надання українськості вітчизняному інформаційному та мовно-звуковому просторові. Українськість, як і національна ідея, мають **просторово**, а не через районування пронизувати все суспільне життя і передусім створення потужного правового, надійно захищеного законодавством, національного інформаційного простору. “Перше і єдине доленосне завдання для Української Державності – покінчити з окупацією інформаційного простору

¹³Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. – Мюнхен, 1993. – 217 с.

ру України... Все інше – економіка, культура у всьому розмаїтті: від спорту до науки, політика у всьому своєму маразмі – все похідне від інформаційного простору. Яким буде наш інформаційний простір – такою буде і Україна. Хто цього не розуміє – вже програв все: війну, вибори, незалежність, свободу, честь, родину і батьківщину”¹⁴. Це ставить на порядок денний **ідеологію** державотворення, яка ґрунтуватиметься на державних інтересах та сучасних складових національної ідеї – **Україна: соборна, українська і гідна людини**; на **спільних** духовних цінностях, національних інтересах та патріотичних почуваннях.

Коротко зупинимося на кожній із наведених компонент стратегічної державної ідеї в контексті просторової концепції. Це вимагає, щоб основоположну складову – **соборність України** – розглядати як у географічно-земельній площині, так і з позицій тих, хто живе у цій площині – соборності нації, людини. Тоді на перший план вийде людський фактор – **соборність особистості** з її всеукраїнськими почуваннями і болями. Саме на цьому ще свого часу геніально наголосив Іван Франко. У відкритому листі до галицької української молоді він зазначив, що “ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими українцями (від себе додаю – не донецькими чи харківськими), а українцями без офіціальних [регіональних. – С.В.] кордонів. І це почуття не повинно у нас бути голосною фразою, а мусить вести за собою практичні консеквенції. Ми повинні – всі без виемка – поперед всього пізнати ту свою Україну, всю в її етногеографічних межах, у її теперішнім культурнім стані, познайомитися з її природними засобами та громадськими болячками і засвоїти собі те знання твердо, до тої міри, щоб ми боліли кожним її частковим, локальним болем і радувалися кожним хоч і як дрібним та частковим її успіхом, а головню, щоб ми розуміли всі прояви її життя, щоб почували себе справді практично частиною його”¹⁵.

¹⁴Ілленко В. Війна і свобода / Ю.Ілленко // Свобода.– 2008, 10 вересня.

¹⁵Франко Іван. Одвертий лист до гал (ницької) української молоді // Збір. творів: У 50-ти т. Філософські праці.

На жаль, реалії такі, що **регіоналізм** в сучасній Україні – це турбота не про розвиток регіонів, удосконалення управління ними з врахуванням об’єктивних регіональних специфік, підвищення ролі місцевого самоуправління, низових органів та рівня загальнонаціонального патріотизму, врешті поліпшення життя простих українців та досягнення благ світового виміру. Це, шкода, передовсім спекуляція вузькими **партійними** преференціями, якими можна, тримаючи людей у непоінформованості, тривожити всю країну регіоналізмом, розколом України та заробляти на цьому якомога більші передвиборні рейтинги і сусідські подачки.

Щодо другої наскрізної складової національної ідеї – **українська Україна**, то це преференція для народу на довгий період, а для влади – вічне патріотичне йому служіння заради загального блага і збереження національної ідентичності титульного соціуму. Це робили інші народи. На поч. 80-их рр. минулого століття у наших сусідів був запущений національний месидж: зробимо Польщу Польщею. І вони це зробили, патріотично відокремивши політику від економіки, і тому нині їх найменше торкнулася економічна криза. Наші західні сусіди зробили це без фетишизації регіоналізму і радикалізму, який у нас, судячи з факельних марширувань, провокаційних дій всіляких “братств”, виступів їх висуванців кандидатами на президентський олімп – видаються проектами чужої, неукраїнської держави.

Досвід об’єднаної Європи, побудова в Україні інформаційного відкритого громадянського і демократичного суспільства вчать, що пора наголосувати не на регіоналізмі та радикалізмі, а на патріотизмі та українськості спільноти, насамперед її молодій генерації. Гуртуймося разом усі в Україні і поза нею суцільно для розбудови **національної** держави. Передусім – це держава українського народу, титульна нація якого дала їй назву – Україна! Усі, хто живе і чесно трудиться на її землі, – українці! Але нехай у своїх символах бачаться їм не монополії на патріотизм, не регіональні мікробулави і світові офшори, а українські комп’ютери, ракети, роботи й колайдери.

І, нарешті, третій фундаментальний імператив національної ідеї – **Україна – гідна людини**. Його розглянемо комплексно – разом з самооцінкою кожного, а не за регіонами: наскільки сучасна Українська (а не так звана радянська) людина гідна України? Лише за такого концепту будемо гідними учасниками розбудови України, активними партнерами розвитку держави, набудемо належного імунітету проти різних українофобій, районування і національного нівелювання; зрештою не питатимемо, що нам дала Незалежність, а що ми зробили для її становлення. Почавши із себе, побачимо Україну в собі, а не тільки себе в Україні, позбудемося марнославства, популізму, корупції, брехні та інших асоціальних явищ і дивіантних форм поведінки, починаючи від верхніх щаблів влади до персічних громадян, молодій генерації.

Гідність людини в контексті “сродної” праці Сковороди, сучасного соціального захисту, якості життя – достатньо визначені. Їх формують гідна оплата праці, такі ж умови життя й праці, участь в управлінні, доступ до інформації щодо можливості розвитку, безпеки і захисту здоров'я, гідні права у сфері міжлюдських стосунків, тобто недопущення будь-якої дискримінації за статевою, віковою та іншими ознаками, заборона дитячої праці. Почуття гідної праці охоплює не тільки зайнятих у формальній економіці, а й найманих осіб у неформальних, приватних господарках, інфраструктурах, осіб самозайнятих і надомних працівників.

Зрозуміло, що соціальне забезпечення, розмір оплати за працю залежить від кожного суспільства і рівня його розвитку. Україна “не дотягує” до європейських стандартів. Нам, аби реалізувалася національна ідея, належить чимало працювати, аби Україна стала **конкурентноспроможною** всередині та на міжнародній арені.

Але чи все у нас для цього збалансовано і не лише в економічному, а й морально-духовному, патріотичному аспектах; наскільки ми всі і кожен особіно гідні України, чи не страждаємо тут на дефіцит моралі, самооцінки, національної гордості та профіцит марнославства, чвар й гордині? Один із відомих сучасників УНР Микита Шаповал, бачачи, як гине республіка й аналізую-

чи причини занепаду, спересердя занотував лише два слова: “Нема людей”. Можна багато дискутувати щодо розмаїття якісних характеристик еліти нації, почавши від зарубіжних вчених Г.Моски, Х.Ортенги-і-Гассета та закінчуючи вітчизняним Д.Донцовим. Проте, всі вони серед критеріїв духовного, морального, фахового, патріотичного виміру, відповідальності за вибір народу, відданого й чесного йому служіння та інших достоїнств не оминають проблем свободи людини і народу. На цьому тлі національна ідея формує та концентрує основоположні соціогуманістичні цінності та мотиви діянь, які пов'язані саме з боротьбою народу за свободу, побудову самостійної держави, за суверенітет країни, безпеку нації, збереження її етнічної, мовно-культурної, релігійної та іншої ідентичності на своїй землі в межах усіх компонентів національного простору. Одним словом, за підвищення суб'єктивності нації, де вона керується власним вибором національного шляху розвитку та високопродуктивною працею, що роблять її конкурентноспроможною у світі. Саме цей магістральний шлях розвитку країни становить Велику ідею нації, сценарій її майбуття.

Водночас існує Мала ідея як складова Великої. У нашому випадку – це особні інтереси і цінності окремих субетносів (молоді, професійних прошарків тощо), соціальних груп (представників малого і середнього бізнесу, олігархи і т. ін.). Отже, Мала ідея – це поточне, короткострокове, часто тактичне гасло, потрібне країні, родині, окремій особистості нині й зараз. Це нібито сєчасне завдання, яке акумулює сьгоднішню мету, тактику дій у конкретний період, але не суперечить реалізації стратегії Великої ідеї, наближаючи націю до фундаментальної загальної мети. У такий спосіб Мала ідея через Велику гармонізує стосунки нації, поєднуючи інтереси конкретної людини, і навпаки – через Малу ідею спонукає активних громадян досягнути загальнонаціональну мету, щоб сконсолідуватися як єдиний, а не регіональний народ, що впевнено рухається по глобальному шляху цивілізаційного розвитку.

Отже, національна ідея: “Україна – соборна, українська і гідна людини” – це велика **глобальна доктрина** всієї спільноти. У такому широкому аспекті вона виокремлює генеральні напрям-

ні геополітичного, макроекономічного, етнокультурного, соціального, екологічного блоків, заодно пріоритети загальноукраїнського масштабу. Водночас у цій генеральній стратегічній докрині розвитку України маємо виділити ті ресурси, механізми і фактори, зрештою духовно-інтелектуальний когнітаріат як елітофрмувальне ядро нації, як її провідну чолівку творення знань світового рівня для **випереджального** поступу та адекватності нації цій високій місії. У цьому плані тактичне гасло **“Знання, інформація і рух (чин, дія)”** саме з тією частиною стратегічної УНІ, що спрямовує сьогодні продуцентів лідерської інтелектуальної власності, енергією творчої і наукової молоді на інтенсивне використання нових знань, досягнень науки, інтелектуально-інноваційних чинників створення модерної національної держави, збільшення інвестицій у розвиток людини, її культури: на побудову інформаційного, громадянського й правового суспільства, збереження генофонду українського народу, його високої освіченості, креативності, духовності та моралі, на пізнання навколишнього світу, зменшення його ентропії та небезпек – внутрішніх і зовнішніх.

Насамкінець коротко зазначимо, що національна ідея кожного народу є не лише об'єднуючим месиджем, а й унікальним інтелектуальним капіталом, ефективність реалізації якого є маркером життя – духовного і матеріального – усїєї спільноти, її авторитету в світі сьогодні, а ще більше – у майбутньому. Це сенс буття кожної нації – її суспільне “хто Ми” і особисте “хто Я і навіщо”, а в підсумку – це те, що всі маємо робити разом, аби далі, коли інтегруємося в глобалізований світ, не залишитися в зрайонованому економічному просторі такими, що їх Шевченко називав, – “і ми не ми, і я не я”. Тому саме сенс розгляду будь-яких соціальних явищ, процесів і національних інтересів як у просторі (і не тільки економічному), так і в часі.

Таким чином, належить методологічно правильно і комплексно задіяти ті фундаментальні засадничі підстави, що ґрунтуються на ментальності титульного народу (як і будь-якого іншого), на його історії та сучасних інтеграційних орієнтаціях і очікуваннях, у котрих не було і не могло бути великого мовно-інформаційного, культурно-

го чи іншого духовного, морального, психічного **розлому** без криваво-імперських етнолінгвоінтелектуальних зачисток, заборон творчості в минулому і сьогоднішніх постімперських ностальгічних втручань, погроз, провокацій і т. ін. За цих умов стане загальноновизнаним: ті, хто нині “оголошує себе територією без НАТО” чи територією “російської як регіональної”, насамперед не усвідомлюють того, що вони й справді **ТЕРИТОРІЇ**, тобто простір, не заповнений творчістю нації. Це територія без культури. Територія без Батьківщини. І тому – без майбутнього”¹⁶.

На тлі преференцій неподільності українського народу, історичної тягlosti його розвитку на своїй землі як етнопсихологічного утворення з одночасним врахуванням соціогуманістичних вимірів сучасних захисних викликів щодо збереження творчої автентичності, регіональних специфік корінного етносу і т. ін. – **відродження українськості** в усїй її різноманітності є наріжним каменем у фундаменті якості людського фактора і суспільного життя, а тому ренесанс, рекультрегіоналізація, рекрутування еліт повинні стати доміантними в державній стратегії розвитку нації¹⁷. Це вимагає, по-перше, широкого, міждисциплінарного підходу до досліджень економічного простору в контексті пріоритетності національних інтересів та всеукраїнської ідеї; по-друге, духовно-культурного виміру економічного чи іншого простору в контексті універсальних понять простору, часу та ексклюзивної креативності людини, де феномен національної ідеї історично виявився найбільше інтегративним для збереження тотожності народів, котрі, ефективно взаємодіючи, і нині – авангард загальноцивілізаційного поступу.

¹⁶Пахльовська О. Російська “регіональна” – як дірка від швейцарського сиру.– День.– 2008 (21 серпня).

¹⁷Вовканич С. Соціогуманістична парадигма...– С. 14-23; Вовканич С. До проекту інтеграційної стратегії розвитку України // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Зб. наук. пр. Львів: ІРД НАН України.– 2008.– Вип. 5 (73).– 486 с.